

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (16.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Társadalom

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikáíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását *Jár a baka, jár címmel* közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratköteg élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készül, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésnént állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Most jön ennek az önéletírásnak a neheze. Aki ismer, és a kezébe veszi ezt az írást, nyilván kíváncsi lesz, hogyan is kezdődött mindaz, ami egy ideig – 24 éves koromig – életem fő célja, tartalma lett: hegedűművésszé képzésem kísérletének hosszú útja, majd zenetanulmányaim hirtelen abbamaradása s a zenével való további kapcsolatom alakulása. Váradon sokan tudják – legalábbis tudták – rólam, hogy alig hatasztendősen kezdtem hegedülni, rövidesen az újságok is hírt adtak sikeres fellépéseimről, szerzeményeim bemutatóiról. De nem tudták: mégis, mitől s hogyan lett végül „penészes a hegedűm”, miért került a „szárazfa” végleg a tokjába, majd a beépített szekrény legfelső polcára, véglegesen ama lomok közé, amelyeket csak tartogatunk, őrizgetünk, de nem használunk.

Sz. A.

Apám sokfélét kedvelt, sok minden-nel próbálkozott, ami egy szépségekre szomjazó, humán műveltség-széményt követő, jó értelemben vett dilettáns emberről elképzelhető. Költői adottságait jó, közepes és gyengébb versekkel igazolta. (...) De érdekelte őt más is, nemcsak az irodalom. Így például a zene. Nem is annyira a hallgatása, mint műkedvelő, autodidakta szintű művelése, muzsikálás és kisebb dalok, nóták komponálása is, a saját szövegére. Egészen kicsi koromban azzal szórakoztatott, hogy vett valahol egy okarinát, és addig kínlódott vele, amíg ki nem sikerítette valamiképp a játék fortélyait és az előadni kívánt dallamokat. Azután kerített egy ócska hegedűt is. Szárazfának hívta. Azon magától, illetve egy kitűnően játszó kollégájától, Kiss B. Zoltántól lassacsokán elsajátította a hegedűjáték legalapvetőbb tudnivalóit. S rövidesen nagyobb vonórecseg-tetés és nyikorgás nélkül is el tudta játszani a közkedvelt nótákat, dalokat, zsoltárokat, más dallamokat. Annak ellenére, hogy egyik világháborús sérülése következtében hiányzott – hegedűs nyelven szólva – „első ujjából” körmével együtt vagy fél centi. Ez a bal mutatoujja volt.

Kiss B. Zoltán viszont igen szépen játszott. Állítólag én mindig odaálltam

melléje, ha látogatóba és hegedülgetni jött hozzánk, és tátott szájjal, átszellemülten hallgattam. Mikor egyszer utánadúdoztam az általa interpretált dallamot, kezembe nyomta a hegedűjét, és én, csupán a megfigyelések alapján, minden előző próbálkozás nélkül, „szabályosan” az állam alá helyeztem a hangszert, „előírással” tartottam a vonót, csak éppen a bal kezem nem ért el a felnőtteknek való „egészhegedű” húrjain a szükséges pontig, kicsi voltam hozzá. Akkor Zoltán gyözködni kezdte apámat, hogy vegyen nekem egy kis feles hegedűt, és föltétlenül kezdjen el taníttatni, mert láthatóan nagy a vonzalmam a hangszer iránt, és kiváló adottságaim is mutatkoznak hozzá. Így például kivételesen jó a hallásom, a dallamot felszívó és megőrző memóriám.

Apám jegyzeteit böngészve találtam meg egy följegyzését, amely mindezt még akkor papírra rögzítette: „A gyermek figyelt, meresztette két gyönyörű szemét, és tapasztaltam, hogy rajta is erőt vett a dalból kiáradó hangulat. Mégpedig csodálatos módon. Közömbös érzéséből egy vidám dallal nehezebben lehetett vidám hangulatba hozni, mint egy bánatos dallal síróba: Csokonai örökszepségű Tihanyi echóját valahányszor dúdolni kezdtem, ő mindig elpityeredett.” (...) Állandó betegeskedéseimre utalva írja: „A gyermek sokat volt ágyban. Egyedül sem unatkozott. Ötéves korában már levelezőlapot írt Zsófi nagymamájának, nyomtatott betűkkel, miket az újságból tanult meg. (...) Hétéves korában már lapot szerkeszt, *Csicsergő* címen. Ebben folytatásos regényt ír, s maga rajzolja az újság fejét is... Vettem neki egy játékhegedűt. Pléhből volt az istenadta, de húrokkal és vonóval ellátva. Míg betegen feküdt, nem mondom, hogy valami nagy boldogsággal töltötte volna el.” Azután se még egy darabig. Apám csak kérdezgette: „Nem játszik az a bűdös kölyök azzal a hegedűvel? Miért vettem akkor?” Én döglött legyekkel, bátyám biciklijével, lécs- és tégladarabokkal, és ha senki nem nézett oda, akkor inkább a saját pisilőmmel játszottam. Meg firkáltam, euforikus boldogságban, hogy ismerem a betűket, legalább a nagyját: Első elemi előtt egy évvel már simán le tudtam írni a nevemet, a kitalált szövegeimet, elárasztottam levelezőlapokkal a rokonaimat. De a pléhhegedűt hagytam, heverjen csak a dívány sarkában!

Apám borzasztóan el volt keseredve: Minden este azzal a reménnyel tért haza a munkából, hogy most, most bekövetkezhet a fordulat: kézbe veszem végre a hegedűt, amikor nap nap után próbált kedvet csinálni a maga cincogásaival. De nem! Végre, egy délután hazatérve a postáról, teljesedni láthatta a vágyait: „játszottam” a hegedűvel: „Homokot rakott belé – jegyezte fel –, és húzta, mint egy szekeret, az udvaron. Én meg beléhelyezett reményeimet veszni látván, évdtem miatta. Elővettem a saját hegedűmet... Tapogatom a hangokat. Egyszer a kicsi beszalad: »Apukám! – szól, és nyújtja az ő pléhhegedűjét. – Ebben is benne van az, hogy Nagy Bercsényi Miklós sírdogál magába?» »Benne, fiam! Csak előbb ki kell öntögetni belőle a homokot, meg kell tisztítani a sártól, mivel hogy ez nem szekér, nem teherautó, hanem hangszer! A vonó se afféle kocsisostor, amivel munkára kell biztatni a stájerlovat.«” Mindezt a kioktatást végighallgattam, és csupa kíváncsiságból kipróbáltam, igaz-e. Apám az eredményt így írta föl a jegyzeteiben: „Másnap este már javában húzta az udvaron Nagy Bercsényit, mikor jöttem hazafelé a hivatalból. Napról napra többet és többet tanult. Egy cigányasszony is meghalotta, akinek volt egy eladó feles hegedűje, egy rozoga szerszám, de nem volt hozzá vonó... Vettünk hát Simon zenekereskedőtől egyet.”

Az az igazság: mire magamtól vagy apámtól ellesve megtanultam, hogyan kell az ujjaimat a húrokon elhelyezni, a vonóval a hegedűből

hangokat kicsalogatni, már kottát is tudtam olvasni! Honnét? Kitől? A zsolttároskönyvekből és magamtól! Tudtam fejből az ismertebb zsolttáros dallamát és szövegét; apám nem járt ugyan templomba, legfeljebb a nagy ünnepeken, de mert szépeknek tartotta őket, dúdolgatta, énekelgette otthoni munkavégzés közben. Én ott settenkedtem mellette, és megtanultam. Utána keresgéltem szöveg szerint anyám zsolttároskönyvéből, mert betűt olvasni már tudtam, majd ellestem, hogy az öt vonalon hogyan helyezkednek el a kottafejek, s ha ezt így, azt akkor amúgy kell énekelni. Mennyit mozdul el, ha énekszóban ennyivel vagy annyival kell magasabban énekelni a hangot. Ilyen „összehasonlító” módszerrel – amelynek során azt vettem össze, amit énekelni tudok, azzal, ami le van kottázva –, lassacskán rájöttem a kottaírás, a kottaolvasás titkaira, magamtól, egyedül! Sokat szöszmötöltem vele, napokat, de nem untatott, sőt, nagyon is szórakoztatott. Apám boldogan tapasztalta, hogy olyan zsolttáros vagy dicséretes dallamait is megpróbálom lejátszani az énekeskönyv kottái alapján, amelyeket ő nem is dúdolgatott, tehát nem ismerhettem addig, sőt, még ő se nagyon. E tapasztalatok idején akadt meg a szemem egy újsághirdetésen, mely szerint a Lápossy zeneiskola, Nagyvárad, Szalárdi utca 6., jelentkezőket hallgat meg, beiratkozókat vár a hegedű és a zongora szakra. Apám kézen fogott, én hónom alá vettem a hegedűt, s elmentünk Lápossy Erzsébet zenetanárnőhöz, meghallgatásra.

Nem önként szánta rá magát, ismerőseink ösztönözték. De sokat nyomott a latban, hogy önmagamtól kezdtem el hegedülni, és megtanultam kottát írni, olvasni, lejátszani is. Persze, sok hibával, autodidakta módon, de mégis. A zenetanárnő hitte is, nem is, amikor apám elébe állított, és „beajánlott” neki.

– No, játsszál nekem valami szépet a hegedűdön! – mondotta a férfias frizurájú, harmincas éveiben járó, testes-vaskos megjelenésű, cigarettázó és katonásan harsogó, különben igen kedves és szívélyes tanárnő.

Nem tudom, mit játszhattam. Annyira izgatott voltam, hogy ma már az egész próbajátékra sem emlékszem. Apámtól tudom, hogy utána a tanárnő azt mondta:

– A kisfiú, annak ellenére, hogy senkitől se tanulta a hegedűjáték elemeit – mert azt nem tudja, kérem, borzalmasan tartja kezében a hangszer meg a vonót, bal kezének csuklója is rondán áll –, kitűnő tisztasággal intonálja a hangokat! Nagyszerű hallása van! És ha a rossz tartást magától megtanulta, remélem, nem sok fáradsággal leszoktathatom róla, és megtaníthatom a jóra. Szerintem nagyon érdemes lesz taníttatni, Nagy úr, és ha érzésem nem csal, kiváló hegedűs lehet belőle! De csak szorgalommal és hosszú évek múlva. Egy hegedűművész 10-12 évig is tanul, míg komoly művekkel pódiumra léphet, és ott művészi színvonalon játszhat. Tudják vállalni?

Az anyagiakra terelődött a szó. Beiratkozás 20 lej, a tandíj havi 300. Előadta, hogy az ő zeneiskolájában alapképzés, középfokú és felsőfokú zongora- vagy hegedűművész-képzés folyik. Bizonyítványával a vizsgákat állami zeneakadémián teheti le. Eddig a pontig viszonylag kevesen jutnak el, mert az, hogy valaki jól megtanuljon bánni a hangszerrel, sok és türelemmel végzett gyakorlást, sokféle más örömről való lemondást követel.

Hozzám intézett kérdésére én fogadkoztam, hogy nem sajnálom a másféle szórakozásra szánható időt, kedvem telik a muzsikálásban, bizonyára meg lesz velem elégedve a tanár néni.

Apámmal megállapodtak, és attól fogva, 1930 nyarának végétől heten-

ként kétszer jártam az 1932-ig még a Szalárdi utca 6. szám alatt működő Lápossy-zeneiskola tanóráira. Az órákat maga Lápossy Erzsébet tanárnő tartotta. Szigorú volt, és különösen eleinte voltak kisebb-nagyobb konfliktusaink, amikor is én lázadoztam az egyhangú vonópróbák, nyikorgások, skálahang-intonálások, „egy húron pendülések” unalmával szemben, hiszen – igaz, pocsék vonótartással, csuklótartással, cigányosan – tudtam már nótákat is hegedülni. A tanárnő számára viszont az adta a közös munkánk nehezét, hogy arról, amit már magamtól tudok, leszoktasson, azt velem mind elfeledtesse; megtanítsa a helyes test- és hangszertartást, és rászorítson az előírt *Hohmann–Bloch-féle hegedűiskola* tananyagának mintaszerű betanulására. Eközben amennyit egy hatodik éves gyermek értelme fölfog, megtanítsa az elméleti ismeretek alapjait, valamint a hangszer és tartozékai használatának fortélyait. Állítólag engedelmes, jó tanítvány voltam, egy-két hónap alatt már épp olyan keveset tudtam, elfeledve minden régebbi, szakszerűtlen tudásomat, mint a többiek, akik teljesen bunkók voltak mindenhez, életükben ott láttak először hegedűt. (...) Eltérően tőlem, akit állítólagos adottságai és tehetsége vitt a zeneiskolába, sokan tanultak ott jól szituált úri és polgári csemeték, fiúk-lányok vegyesen, akiket azért íratnak be a szüleik, mert az olyan „herceg” dolog, ha a gyerek ért a hangszerek valamelyikéhez, és ha például zongorázni tanul, nemsokára elklampírozhatja a gyerekzsúron, a drágán vett rossz pianón a *Für Elisét*...

Nekem édesapám is elmagyarázta, a tanárnő intelmein túl, hogy az, amibe belefogtam, neki nagy örömet és boldogságot szerez, ha magam is komolyan veszem. Figyelmeztetett, hogy ne őt utánozzam, aki autodidakta módon nyikorogja el a betanult nótákat, hanem úgy fogjam fel a komolyzenei tanulmányaimat, hogy az munka! Mindennap gyakoroljam végig rendszeren az előírt két-három órát, mert ez neki is drága mulatság – mármint a tandíj rendszeres fizetése, a kották vásárlása –, de szívesen áldoz rá, ha értelme van.

Fizikailag nem vagyok vasgyúró, a hegedűt viszont a legcingárabb gyerekek is elbírja. (...) Én betartottam kötelességszerűen otthon is a szüleik, a zeneiskolában is a tanárnői intelmeket, útmutatásokat, mert egyáltalán nem éreztem unalmasnak, se fáradtságosnak a tanulást. A gyakorlást ugyan egy idő után kezdtem unni; mindig ugyanazt a pár hangot, melódiát, tükör előtt figyelve a csuklótartást, a hangszerkezelést, a vonótartást. Én is rájöttem, mint mindenki más, hogy amint kényszerűvé lesz a kedvenc időtöltés, s kötelességé válik, fokozatosan elveszti a vonzerejét. Két év múlva már utáltam gyakorolni, skálázni; igyekeztem a kiszabott időből lecsalni vagy az egészet elbliccelni. Anyutól azonban ez nem ment könnyen, mert résen volt, és rögtön lecsapott rám, ha eltértem a kiszabott feladattól. Jöttek később azok a délutáni órák, amikor már délelőtt a Megyeház utcai református elemi iskolában telt el reggeltől fél napom, délután pedig hegedűt szorítva az állam alá, koptatva a lószórt, az ablakon át nézhettem, amint „szabad” pajtásaim az utcán kergetik egymást vagy a labdát.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR